

محیط زیست جهانی در نقطه عطف

نویسنده: رامین مستقیم

پروژه دیگر برای بهبود کیفیت آب و حفاظت از گیاهان و جانوران جهان به اجرا درآمد. یکی از جالبترین پروژه‌های که در افریقا عملی شد "دد و دام پروری" (game farming) بود. از آنجائیکه زنان شیک‌پوش و مرفه جهان را نمی‌توان متقاعد کرد که پر شتر مرغ به‌کلاه نزنند و از پوست سوسمار کیف و کفش سفارش ندهند، لذا تصمیم بر این شد که نه سیخ بسوزد و نه کباب. پارک‌های حفاظت شده را به مزارع دد و دام پروری تبدیل کردند و از این رهگذر هم کشورهای فقیر افریقایی به نوائی می‌رسند و هم زنان و مردان شیک‌پوش یز می‌دهند و حیات وحش نیز از خطر انقراض نجات می‌یابد. ... و بالاخره چند سال قبل، برای نخستین بار کشورهای جهان پیمانی را امضاء کردند تا متفقا" در تولید گاز (freon) و اکسیدهای نیتروژن امساک کنند. چرا که اگر تولید این گازها همچنان افزایش یابد بمزودی تا ۵۰٪ از لایه اوزن را نابود می‌کنند و دیگر آغوش برمه‌ر این دایه که از نخستین روزهای پیدایش حیات در روی کره زمین در حق موجودات آن مادری کرده است، گشوده و پربرکت نخواهد بود.

اما حوادث کارخانه یونین کارباید در هند، چرنوبیل در شوروی و جنگ‌های مغرب خلیج فارس نشانگر این نکته مهم هستند که کوشش‌های بیست ساله کارشناسان و دوست‌داران محیط زیست سالم و انسانی راه به‌جائی نبرده است. و افکار عمومی جهان به‌بلوغ که نرسید که هیچ، که در بعضی از بخش‌های جهان سرزا تلف شد.

ده فرمان محیط زیست

ایزا برلین می‌گوید

که هرچقدر ایدئولوژی ساده‌تر و همه‌فهم تر باشد پرطرفدارتر و قدرتمندتر است. اگر حرف‌های او را باور کنیم باید به‌پذیریم که کارشناسان محیط زیست نتوانستند اندیشه‌های خود را به‌شکل منسجم و عامه‌پسندی به‌مذاق افکار عمومی خوش‌آیند سازند. اگر چنین شود کارآئی دولت‌ها بیشتر و هزینه حفاظت از محیط زیست اینقدرها سنگین نخواهد بود. اکنون با نگرش امیدوارانه "ده فرمان" جهان‌بینی محیط‌زیست را به‌صورت

(۱۹۷۲) کشورهای عضو ملل متحد هر کدام به‌سهم خود به‌صرف بودجه و استخدام کارشناس در زمینه بهسازی محیط زیست پرداختند. از آن پس تاکنون نشست‌های متعددی برگزار شد. در ژوئن ۱۹۷۴ در کاراکاس در کنفرانس جهانی دیگری قوانین حفاظت از دریاهای جهان، تدوین گردید، و در زمینه حفاظت و جلوگیری از آلودگی بستر اقیانوس‌ها ۱۶ طرح و پیشنهاد ارائه شد. در ۱۹۷۶ در کانادا در شهر ونکوور UNEP (برنامه محیط زیست سازمان ملل) برای یافتن راه‌حل‌های عملی جهت اسکان انسان و بهینه کردن محیط‌زیست انسانی تشکیل جلسه داد. این نشست‌ها ادامه یافت و حدود ۱۸۰ پروژه برای جلوگیری از "حرکت‌شن‌های روان و گسترش بیابان‌های جهان" به‌مرحله عمل درآمد. و صدها

شاید آنقدرها هم شگفت‌انگیز نباشد. اصلا" زهرخند است: آنچه که انسان را از سایر حیوانات متمایز می‌ساخت، خردش بود. اما امروزه با چوب زیر بغل همین خرد کوتاه‌بین، به کوجه بن‌بستی قدم گذاشتیم که بازگشت از آن چندان آسان نیست. دور نیست که عاشقان سینه‌چاک تمدن ناهمگن نوین "انتقاد از خود" جمعی را نوعی نشانه انحطاط تلقی کنند، اما حتی آنان نیز همانند سایرین، ناگزیرند در این چهارراه "چه کنم" تاریخ و در این نقطه عطف تعیین مسیر کنند. و از روی شانه، و توام با بیم به پشت سر نگاهی بیاندازند.

اندکی خردمند اما ...

از فردای کنفرانس جهانی استکهلم

فشرده ارائه می‌کنیم :

۱- شیوه نوین در تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی

مسلم است که پی‌آمد تصمیمات گذشته ما مطابق انتظار نبوده است و می‌بایست روش‌های بهتری را برای ارزیابی پی‌آمد تصمیمات خود بیابیم. نه اینکه بعد از اجرا، به‌نواقص آن پی ببریم. روش‌های نوین ارزشیابی ما را ملزم می‌کند که به هوا و آب، دو کالای مجانی و همگانی اهمیت شایسته‌ای بدهیم. اگر آینده را صرفاً با روش‌های امروزی و منافع و نرخ‌های روزگار خودمان بسنجیم منابع حیاتی بشر، یعنی اقیانوس‌ها و جو در خطر جدی قرار می‌گیرند (نقل به‌مضمون از کتاب تنها یک زمین)

۲- پایداری (حفظ تعادل) جمعیت جهان

جهان ناگزیر است که در ربع اول قرن بیست و یکم، رشد جمعیت را لگام بزند. شیوه حفظ پایداری جمعیت در کشورهای مختلف متفاوت است و متناسب با منابع، میزان توسعه‌یافتگی و جمعیت امروزی می‌بایست تنظیم گردد.

۳- کاهش تقاضا برای منابع طبیعی و محیطی - الزامی نوین به‌منظور حفاظت محیط‌زیست

رفتار و عادات مصرف و شیوه‌های تولید به‌ویژه در جوامع صنعتی می‌بایست تغییر کند تا تقاضا برای منابع کمیاب و فشار بر محیط‌زیست کاهش یابد. بدین ترتیب کافی نیست که تکنولوژی کنترل آلودگی را به‌صنایع اضافه کنیم بلکه طراحی نوینی از نظام‌های صنعتی لازم است و توزیع عادلانه‌تر و وسیع‌تری از ظرفیت صنعتی باید صورت گیرد. باور و ایمان به‌فراوانی منابع زمین باید جای خود را به‌باور کمیابی منابع و حفاظت از آنها بدهد. حفاظت از محیط‌زیست باید اخلاق جامعه بشری شود (نقل از داسمن و همکاران (۱۹۷۳))

۴- افزایش تولید غذا بدون تخریب شالوده‌ی زیست محیطی

تغذیه جمعیت رو به‌رشد جهان و رسیدن به‌استاندارد تغذیه یکی از عاجل‌ترین مسائل نسل حاضر است اما نباید غذای نسل آینده و شالوده‌ی زیست محیطی را قربانی کرد. افزایش بهینه

مواد غذایی نیازمند مدیریت صحیح کشاورزی مولد است. درغیراین‌صورت با گسترش بیابان‌ها و تخریب خاک کشاورزی، دریاچه‌های ارال دیگری را خشک خواهیم کرد.

۵- دگرگونی و تغییر جهت انقلاب شهرنشینی

جهان در روند انقلاب و تحول جوامع روستایی به‌شهری فرار دارد. این گذار در نتیجه تحول تکنولوژی و تناقضات آن صورت می‌گیرد. رشد شهری که تا حد زیادی به‌تمرکز دیوان‌سالاری وابسته است باید جای خود را به "اکوسیستم شهری" بدهد، که در آن شهر و منابع اصلی و حیاتی‌اش در کنار هم و هماهنگ با یکدیگر قرار دارند. تمایز آشکار بین شهر و روستا باید که از میان برداشته شود.

۶- سازماندهی دوباره و گرایش جدید برای علوم و تکنولوژی

باید در تحقیقات، توسعه و به‌کارگیری منابع علمی و تکنولوژیکی تغییر گرایشی عظیمی صورت گیرد تا ارزیابی تمام و کمالی از خطرات و فجایعی که بشر با آن روبرو خواهد شد، بعمل آید. در پی این تغییرات گزینش تکنولوژی مناسب با نیازهای انسانی ضروری است. تا ظرفیت قابل تحمل زمین به‌خطر نیفتد.

۷- دیدگاهی نوین نسبت به‌رشد

رشد متناسب با زیست محیط به‌معنی رشد نکردن نیست. بلکه رشدی سالم مدنظر است. این رشد کیفی است و نه صرفاً کمی. اهداف اقتصادی و پارامترهای زیست محیطی در جهان صنعتی دو نقطه مقابل یکدیگرند. و در جهان سوم (جنوب رشدنیافته) دغدغه رشد و ایجاد اشتغال برای خیل بیکاران، آنچه ذهن دولت‌مردان را به‌خود اشغال کرده است که حاضر نیستند دیدگاهی همه‌جانبه‌تر را دنبال کنند. اکنون نیازمندیم که در الگوهای توسعه تنوع ایجاد کنیم و حق هر کشوری در مورد انتخاب اهداف توسعه را محترم بشماریم.

۸- بهره‌وری بهینه و مراقبت از منابع اقیانوس‌ها

بر ۷۰٪ کره‌زمین هیچ قانون یا عرفی

حکومت نمی‌کند. کره آسیا که در ورای قوانین ملی و بین‌المللی قرار می‌گیرد می‌گیرد میدان کارزاری است که به‌طور فزاینده‌ای رو به‌نابودی می‌رود. وجود اتحادیه‌های منطقه‌ای برای حراست از دریاها و اقیانوس‌ها با شرکت کشورهای ذینفع ضروری است.

۹- ایجاد نظم اقتصادی بین‌المللی

تصور می‌گردد که در اغلب موارد از همکاری کشورهای غنی و فقیر می‌شود به‌عانه نزدیکتر است تا یک معامله سالم. دلیل این امر علاوه بر برتری تکنولوژی کشورهای صنعتی، از عدم کارایی و جهل کشورهای فقیر هم، سرچشمه می‌گیرد. کمک به دمکراتیزه کردن روندهای اقتصادی و اجتماعی به‌نفع طرفین است. زیرا از یک سو کشورهای صنعتی را مردم پاک‌باخته جهان سوم و چهارم تهدید نمی‌کنند و از سوی دیگر رشد کشورهای فقیر و در حال توسعه نیز هر از گاهی با بحران و آشوبی دچار توقف نمی‌شود. همواره به‌یاد داشته باشیم که مردم آزادی و فرصت اندیشیدن را به‌نان فراوان، فکر فارغ و خیال راحت ترجیح می‌دهند.

۱۰- انقلاب در ارزش‌ها و رفتارها

در طی بیست سال تلاش پیگیر کارشناسان و دوستداران محیط‌زیست، حفاظت از محیط‌زیست به‌ارزش مثبت و اخلاق پسندیده تبدیل شده است اما این دگرگونی ارزشی، بیشتر در جوامع پیشرفته صنعتی صورت گرفته است و بیم آن می‌رود که افکار عمومی این جوامع، بی‌توجهی مردم به‌محیط‌زیست در کشورهای توسعه‌یافته را نشانه عقب‌ماندگی تلقی کنند. کشورهای فقیر باید به‌کسب دانش و آگاهی‌های زیست محیطی بپردازند و از تجارت کشورهای صنعتی در این زمینه بهره‌مند شوند.

"ده فرمان" محیط‌زیست را با جمله‌ای به‌پایان می‌رسانیم که بر روی دیوار مقابل سازمان ملل حک شده است. "ایمان داریم که عاقبت روزی در جهانی واحد تمامی شمشیرها به‌گاوهن بدل خواهند شد"

به‌امید آرزو